

บทที่ 1

บทนำ

ที่มาและความสำคัญของปัญหา

ในปัจจุบันนี้ สังคมได้เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วจากสังคมเกษตรกรรมไปสู่สังคมอุตสาหกรรมใหม่ (Newly Industrialized Countries) ประชาชนในเมืองใหญ่ ๆ ต่างมีวิถีชีวิตที่มีการแข่งขันกันมากขึ้นกว่าเดิม ภาวะการอยู่โดดเดี่ยวและการพึ่งตัวเองมีสูงขึ้น ซึ่งภาวะดังกล่าวทำให้ประชาชนเกิดความเครียด (Stress) สูงขึ้นในชีวิตประจำวันอย่างต่อเนื่อง (สุรีย กัญจนวงศ์ 2533) การที่สังคมเปลี่ยนแปลงไปทำให้วัฒนธรรม ค่านิยม และวิถีชีวิตของคนเปลี่ยนแปลงไปด้วย การเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตจากความเป็นอยู่อย่างง่าย ๆ ไปสู่ความยุ่งยากซับซ้อนต้องการแก่งแย่งกันทุกสิ่งทุกอย่าง (สมศรี กันธมาลา 2533) รวมทั้งการที่ต้องเผชิญปัญหาเรื่องค่าครองชีพสูง ความแออัดของประชากร สวัสดิภาพความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน และสภาพสิ่งแวดล้อมเป็นพิษ เป็นผลให้จิตใจมีความเครียดตลอดเวลา (สมจิต หุญเจริญกุล 2526 อ้างในภฤชติญา ทองกลัด 2534) จากการศึกษาเป็นจำนวนมากในสังคมตะวันตก โดยเฉพาะในประเทศสหรัฐอเมริกาได้มีการรายงานผลว่า ผลของความเครียดที่สูงและต่อเนื่อง เป็นสาเหตุสำคัญที่ทำให้ร่างกายอ่อนแอ ขาดความต้านทานต่อเชื้อโรคและก่อให้เกิดโรคต่าง ๆ เช่นโรคหัวใจ โรคเบาหวาน โรคหืด โรคอ้วน โรคมะเร็ง และอาการที่เรียกว่า ไซโคโซมาติก (Psychosomatic) อันเป็นความผิดปกติเกี่ยวกับการเอาไม่หลับ เหนื่อยออกมากผิดปกติ ปวดหัว ปวดท้องโดยไม่มีสาเหตุที่ชัดเจน (สุรีย กัญจนวงศ์ 2533) และพบว่าผู้ที่มีความเครียดสูงเป็นผู้ที่มีแนวโน้มหรือเสี่ยงต่อการเกิดปัญหาสุขภาพจิตสูง (อัมพร โอตระกูล และคณะ 2526)

ปัจจุบันปัญหาสุขภาพจิตนับว่าเป็นปัญหาสาธารณสุขที่สำคัญของประเทศ และมีแนวโน้มว่าจะเพิ่มความรุนแรงขึ้น จากข้อมูลผู้ป่วยด้วยโรคจิตโรคประสาทที่เข้ารับการรักษาในโรงพยาบาลของรัฐพ.ศ. 2526 มีจำนวน 615,203 ราย และเพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ จนถึง พ.ศ. 2530 มีจำนวน 678,559 คน (สมศรี กัทธมาลา 2533) และจากข้อมูลทางระบาดวิทยาพบว่า ในปี พ.ศ. 2531 มีผู้ป่วยที่เข้ามารับการรักษาด้วยโรคทางจิตและภาวะแปรปรวนทางจิตในสถานบริการของรัฐ โดยแบ่งเป็นผู้ป่วยเอก จำนวน 1,737,295 ราย คิดเป็นอัตราส่วน 31.8 ต่อ 1,000 ประชากร เป็นผู้ป่วยในจำนวน 72,869 ราย คิดเป็นอัตราส่วน 1.3 ต่อ 1,000 ประชากรทั่วประเทศ (สมโภชน์ สุขวัฒนา 2534) จากการศึกษาของแพทย์หญิงอัมพร โอตระกูล และคณะ (2520) อังโน สังศรี จัยสิน และคณะ (2528) พบว่าคนที่มีอายุระหว่าง 40-49 ปี มีปัญหาสุขภาพจิตสูงรองลงมาคือช่วงอายุระหว่าง 20 - 33 ปี ทั้งนี้อาจเป็นเพราะภาระหน้าที่ต่อครอบครัวการงาน และสังคมของคนในวัย 25 - 54 ปี มีมากกว่าวัยอื่น ส่วนอาการโรคจิตที่พบบ่อยที่สุดในกลุ่มอายุระหว่าง 15 - 24 ปี และพบว่าส่วนใหญ่มีระดับการศึกษาระดับประถมศึกษาปีที่ 1 - 4 และส่วนใหญ่มีรายได้อยู่ในเกณฑ์ต่ำคือ 2,000 บาท ซึ่งตรงกับแอร์และคณะ (Hare 1972) อังโน สังศรี จัยสิน และคณะ (2528) อธิบายว่าผู้ที่มีภาระสังคมเศรษฐกิจต่ำ มีการแสดงปัญหาทางจิตใจออกมาเป็นทางกาย

สำหรับจังหวัดเชียงใหม่ซึ่งพบว่า เป็นเมืองที่มีความแตกต่างกันในด้านเศรษฐกิจความเป็นอยู่ค่อนข้างมากโดยเฉพาะในเขตเมือง และมีลักษณะสังคมเหมือนเมืองใหญ่ทั่วไปคือ มีการแบ่งลักษณะชุมชนในเมืองเป็น 3 ลักษณะ คือ ชุมชนหนาแน่น ชุมชนชานเมือง และชุมชนแออัด ในชุมชนทั้ง 3 ลักษณะนี้ชุมชนที่มีปัญหามากที่สุดคือ ชุมชนแออัด ซึ่งจากการวิเคราะห์ชุมชนแออัดเชียงใหม่ (วันชัย บุญยะสุรัตน์ 2531) พบสรุปปัญหาได้ดังนี้

1. ปัญหาการครอบครองที่ดิน พบว่าเกือบจะทั้งหมดของชาวชุมชนแออัดไม่มีความมั่นคงในที่อยู่อาศัย เพราะส่วนใหญ่อยู่กับแบบบุกรุกที่ดินทั้งของรัฐและเอกชน เช่น ตามหนองน้ำริมคลองสาธารณะ ที่ดินกำแพงเมือง ที่ราชพัสดุ และทางเดินสาธารณะที่ดิน

2. ปัญหาด้านกายภาพ ลักษณะการปลูกสร้างบ้านส่วนใหญ่ของชุมชนจะเป็นบ้านไม้ชั้นเดียว ยกใต้ถุนสูง ก่ออิฐถือปูนเม็มน้อย วัสดุก่อสร้างใช้สังกะสี และไม้เก่า ๆ มีสภาพเสื่อมโทรมแต่ก็ยังไม่ถึงกับแออัดยัดเยียดเท่าชุมชนแออัดในกรุงเทพฯ

การคมนาคมในชุมชนอยู่ในสภาพไม่ดี ไปมาไม่สะดวกต่อการสัญจร โดยเฉพาะอย่างยิ่งทางเดินเท้าแคบ ๆ สร้างในตนเองน้ำ เพื่อให้เป็นสะพานเดินให้ถึงกัน

ระบบประปา ยังไม่มีส่วนมากใช้น้ำจากบ่อน้ำซึ่งไม่ถูกสุขลักษณะ ระบบไฟฟ้าอยู่ในสภาพที่ไม่ปลอดภัย ส่วนใหญ่จะใช้ไฟฟ้าที่เชื่อมต่อกับบ้านอื่น บางส่วนยังใช้ตะเกียงน้ำมันและยังไม่มีระบบระบายน้ำทุกชุมชน ทำให้เกิดน้ำเน่าซึ่งบริเวณที่เป็นที่ลุ่มและแอ่งน้ำ

การเก็บขยะ คนในชุมชนจะกำจัดขยะเอง โดยการทิ้งลงข้างบ้าน ลงคลองหรือตามบริเวณที่ว่างในชุมชน ทำให้เกิดสภาพหมักหมมและส่งกลิ่นเน่าเหม็น

3. ปัญหาด้านเศรษฐกิจ พบว่าคนในชุมชนส่วนมากมีฐานะยากจนประกอบอาชีพรับจ้างใช้แรงงาน ใช้ฝีมือน้อย ทำการค้าขายเล็ก ๆ น้อย ๆ อาชีพหญิงบริการ มีรายได้ไม่แน่นอนและไม่มั่นคง แม้น้ำอยู่บ้านเฉย ๆ ไม่มีอาชีพ รายได้เฉลี่ยต่อครอบครัวไม่เกินเดือนละ 3,000 บาท อัตราว่างงานของประชากรในวัยแรงงานสูง

4. ปัญหาด้านสังคม คนในชุมชนที่เป็นผู้ใหญ่ส่วนมากจบการศึกษาชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 เด็ก ๆ ที่เป็นประชากรศึกษาส่วนใหญ่จะเข้าเรียนในโรงเรียนสังกัดเทศบาล มีการศึกษาต่อในระดับสูงขึ้นไม่เอยมาก จากการสำรวจเมื่อต้นปี 2533 ปรากฏว่าชุมชนส่งบุตรธิดาศึกษาในระดับอุดมศึกษาสูงขึ้น ซึ่งเดิมมีน้อยมาก

จากปัญหาดังกล่าวข้างต้น ทำให้ประชากรต้องดิ้นรนต่อสู้กับปัญหาต่าง ๆ มากกว่าประชาชนในกลุ่มอื่นทำให้เกิดความเครียดซึ่งอาจจะส่งผลไปถึงปัญหาสุขภาพจิตต่อไปในอนาคตได้

ดังนั้น ผู้ศึกษาจึงสนใจที่จะศึกษาความเครียดของประชาชน ในชุมชนแออัดน้ำใหม่ ประตูก้อมซึ่งเป็นชุมชนแออัดแห่งหนึ่งในเขตเทศบาลนคร เชียงใหม่ซึ่งมีปัญหาดังที่กล่าวมาข้างต้น เพื่อสำรวจดูขนาดและความรุนแรงของปัญหาและปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับภาวะความเครียดในชุมชน เพื่อสามารถนำข้อมูลไปใช้เป็นประโยชน์ต่องานบริการด้านสุขภาพจิตและงานสาธารณสุขมูลฐานต่อไป

วัตถุประสงค์ในการศึกษา

1. เพื่อศึกษาระดับความเครียดของประชาชน ในชุมชนแออัดน้ำใหม่ประตูก้อม
2. เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างความเครียดกับเพศ อายุ การศึกษา สถานภาพสมรส สถานภาพในครอบครัว อาชีพ รายได้ และการมีโรคประจำตัว

สมมติฐานการวิจัย

ความเครียดมีความสัมพันธ์กับเพศ อายุ การศึกษา สถานภาพสมรส สถานภาพในครอบครัว อาชีพ รายได้ และการมีโรคประจำตัว

ขอบเขตการวิจัย

ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้ศึกษาจะทำการศึกษาระดับความเครียดของประชาชนที่อาศัยในชุมชนแออัดฟ้าใหม่ประตูก้อม เขตเทศบาลเมือง จังหวัดเชียงใหม่ โดยจะศึกษาในตัวแปรต่อไปนี้

1. เพศ
2. อายุ
3. การศึกษา
4. สถานภาพสมรส
5. สถานภาพในครอบครัว
6. อาชีพ
7. รายได้
8. การมีโรคประจำตัว

คำจำกัดความที่ใช้ในการศึกษา

1. ความเครียด (Stress) หมายถึง ภาวะที่ร่างกายและจิตใจเสียสมดุลยภาพและเกิดปฏิกิริยาตอบสนองต่อสิ่งที่มาคุกคามทั้งภายนอกและภายในร่างกาย รวมถึงความกดดัน หรือสิ่งที่กีดขวางการทำงาน การเจริญเติบโต พัฒนาการ และความต้องการของมนุษย์ทั้งทางร่างกายและจิตใจ

ในการศึกษาครั้งนี้ใช้คะแนนที่ได้จากการตอบแบบวัดความเครียด (Health Opinion Servey (HOS)) เป็นเครื่องประเมินระดับความเครียดของแต่ละบุคคล คะแนนดังกล่าวจำแนกออกเป็น 2 ประเภท คือ

1. ความเครียดปกติ (Normal Stress) หมายถึง ผู้ที่มีคะแนนความเครียดรวมต่ำกว่าผลรวมของค่าเฉลี่ยกับส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของกลุ่ม ($X+SD$)
 2. ความเครียดสูง (High Stress) หมายถึง ผู้ที่มีคะแนนความเครียดรวมเท่ากับหรือสูงกว่าผลรวมของค่าเฉลี่ยกับส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ($X + SD$) ขึ้นไป
2. ชุมชนแออัด หมายถึงชุมชนที่เทศบาลนครเชียงใหม่กำหนดให้เป็นแหล่งเสื่อมโทรมที่ต้องรีบดำเนินการปรับปรุงมีทั้งหมด 13 ชุมชน ได้แก่ ระวัง ทัพย่นเตร์ ฟ้าใหม่ประตูก้อม ศรัทธาวัดหัวฝาย 5 ถันวา แม่ชิง สองพี่น้อง เมืองสาตร ท่าสะอาดย ร่วมสามัคคีต้นขาม ลันดิธรรม บ้านเท่อ แม่หยวก